

Com ha quedat l'horari escolar després de la sisena hora?

La sisena hora incideix plenament en l'horari escolar. Les combinacions i les solucions que es podien adoptar eren múltiples. A l'article, s'hi fa una radiografia de la situació actual, alhora que s'hi convida a iniciar una reflexió entorn de les possibilitats i les condicions necessàries per dur a terme canvis que afectin els aspectes estructurals bàsics del sistema.

Fa poc més d'un any que, des d'aquestes mateixes pàgines, alertàvem de les dificultats i els reptes que haurien d'afrontar els equips directius i els claustres de les escoles públiques davant la implantació de la sisena hora a primària. N'enumeràvem els aspectes principals que calia tenir en compte (pèrdua del marc horari homogeni, incorporació massiva de mestres, reducció del temps de descans al migdia, garantia de la coordinació, aparició de franges horàries lliures...) i advertíem de la necessitat d'arribar a establir acords de centre que regissin l'e-laboració de l'horari escolar. I, a més, tot això s'havia de fer de pressa.

Va passar l'estiu, l'escola va reobrir les portes i la sisena hora es va implantar amb tota normalitat. Va ser una realitat

per a 198.213 alumnes (el 80% de tot Catalunya) i 1.072 centres (el 67% del total). Un 24,8% dels centres en els quals no s'havia d'aplicar la mesura fins al curs següent pel fet de trobar-se en poblacions de menys de 10.000 habitants, en van demanar l'aplicació anticipada. S'hi van destinar 2.827 mestres. En poques paraules, si només ens fixem en les xifres, la posada en marxa va ser un èxit.

És cert que van produir-se alguns desajustaments o certs efectes inesperats: la desaparició de les activitats complementàries al migdia, la manca de mestres... És cert que durant el primer trimestre del curs es visqué una situació de tibantor a les escoles. És cert que hi hagué precipitació, que el fet de posar una hora més de classe no garanteix la millora, que a gairebé tots els països del nostre entorn l'horari d'estada a l'escola és inferior, que els infants han de tenir temps lliure fora del centre docent, que la dignificació de l'escola pública no s'aconseguirà únicament amb l'equiparació horària... Totes aquestes afirmacions són raonables i, per tant, conviden a encetar la polèmica. Això ha fet que durant tot

el curs 2006-2007 se n'hagi parlat molt (potser massa!), la qual cosa ha donat lloc a postures contraposades als claustres, que hagi aparegut reiteradament als mitjans de comunicació... Ara bé, enmig de tot aquest guirigall, resulta sorprenent que no s'hagi posat més atenció a l'horari escolar. En el procés de difusió social i de preparació de la posada en marxa, havia estat un dels aspectes que havia aixecat més polseguera: que si l'horari de sortida a la tarda amb la cançó de l'enfadós de la conciliació de la vida familiar i laboral, que si el desfasament entre infantil i primària, que si era millor posar la sisena hora en una franja o en una altra... Després de tant d'enrenou, sembla convenient conèixer com ha quedat tot plegat, què ha passat amb aquests interrogants, per quines opcions s'han decantat els centres.

Amb la intenció d'esbrinar aquestes qüestions i d'altres, durant el primer trimestre de 2007, amb el suport de la Fundació Propedagògic i del Departament de Pedagogia de la UdG, es va realitzar la recerca «La sisena hora a primària», en la qual s'efectua un balanç dels resultats de

la posada en marxa de l'allargament d'horari, se'n detecten les dificultats principals que ha ocasionat i s'hi aporten respostes i propostes de millora. L'estudi es basa en una enquesta adreçada als equips directius que fou resposta per 420 escoles d'arreu de Catalunya i en la realització de grups de debat a cadascuna de les demarcacions territorials del Departament d'Educació. La versió íntegra de l'estudi es troba a <http://www.jo-anteixido.org>.

Dels diversos aspectes relacionats amb la sisena hora que s'hi tracten, ens centrarem en allò que fa referència a l'horari escolar: quin n'és el majoritari?, com es va fixar? quins criteris es van tenir en compte en el moment d'establir-lo?, com s'ha resolt el desfasament entre l'educació infantil i l'ensenyament primari?, en quina franja horària s'ha ubicat la sisena hora?

Quin horari es fa?

Si bé, durant el procés de difusió social, la qüestió de l'allargament de la jornada

escolar en horari de tarda, per tal de contribuir a conciliar els horaris familiars i els laborals, va generar molt d'enrenou (i, en alguns casos, discussions al si dels consells escolars), en termes generals, l'horari ha quedat tal com estava, únicament s'hi ha afegit una hora més al migdia. El percentatge de centres que situen el descans entre la una del migdia i les tres de la tarda és superior al 90%. Hi ha oscil·lacions lleugerament superiors pel que fa a l'hora de començar al matí (un nombre considerable de centres ho fa a dos quarts de nou) i, també, en l'hora d'acabar a la tarda (vegeu el quadre 1).

Les respostes que aporten unes altres possibilitats horàries reflecteixen variacions de quinze minuts: hi ha tretze cen-

tres que comencen a tres quarts de nou del matí i sis que pleguen a un quart de dues del migdia. En trobem quatre que comencen les activitats de la tarda a un quart de quatre, nou que les acaben a tres quarts de cinc i tres que ho fan a un quart de sis.

La fórmula més habitual de distribució horària entre el matí i la tarda consisteix a fer quatre hores al matí i dues a la tarda (80,9%); la segona opció consisteix a fer quatre hores i mitja al matí i una i mitja a la tarda (13,5%). Només sis escoles (1,5%) opten per fer tres hores i mitja més dues hores i mitja. De la resta, la majoria opta per fer tres hores i tres quarts o bé quatre hores i quart al matí.

A gairebé la totalitat dels centres (93,7%), el temps de descans dels

Quadre 1. Hores d'entrada i de sortida de l'alumnat d'educació primària

ENTRADA MATÍ		SORTIDA MATÍ		ENTRADA TARDA		SORTIDA TARDA	
8,30 h	10,7%	13 h	90%	15 h	92,1%	16,30 h	7,9%
9 h	84,5%	13,30 h	4,1%	15,30 h	4,8%	17 h	86,2%
Altres	4,8%	Altres	5,9%	Altres	3,1%	Altres	5,9%

alumnes al migdia és de dues hores; a divuit escoles (4,3%) és de dues hores i mitja.

Com s'ha establert?

Els procediments que s'han seguit per establir l'horari han estat diversos. En termes generals, es du a terme en dues fases: en primer lloc, el col·lectiu docent decideix aplicar el que considera més convenient i, en segon lloc, es posa a consideració de les famílies.

Els mecanismes d'informació i consulta a les famílies varien notablement d'un centre a l'altre en funció del grau de consolidació de la participació, dels hàbits i de la relació existent entre l'equip directiu i els representants de les mares i els pares. En alguns llocs, s'hi van fer consultes (amb paperetes, cens de votants i urna) per recollir les preferències de les famílies, en d'altres casos, s'organitzaren sessions informatives amb les AMPA, amb els representants del Consell Escolar i/o es trameteren circulars informatives a les llars i, en d'altres, es van limitar a presentar una proposta al Consell Escolar.

Vam acordar fer conjuntament un sondeig a totes les famílies (vàrem redactar la circular explicant en dos folis els arguments que les podien convèncer) en el qual s'havien de manifestar a favor o en contra. Vam tenir un 70% de participació i van sortir 150 butlletes que sí i 113 que no. Fins avui, encara no hi ha hagut cap protesta pel nou horari.

En la major part dels casos, no hi ha hagut contraposició d'interessos entre els docents i les famílies. Els consells escolars, en general, han estat plàcids... Les mares i els pares han acceptat majoritàriament els horaris proposats; bé perquè hi ha coincidència de parers, bé perquè es fan seus els plantejaments del centre o bé perquè s'adonen que entre el col·lectiu de pares i mares hi ha posicionaments divergents:

Alguns pares, minoritaris, pensaven que era massa d'hora començar a dos quarts de nou del matí. Uns altres estaven satisfets perquè s'estalviaven els diners del servei d'acollida.

Tot i així, també van donar-se algunes situacions de tensió. En alguns casos,

per manca d'informació; en d'altres, perquè es planteja com un conflicte d'interessos:

En unes escoles es va crear la discussió o el conflicte perquè els mestres portaven una proposta i els pares en portaven una altra de força diferent, i costava que algú cedís.

En el procés de delimitació del nou horari, ha estat fonamental la intervenció de l'equip directiu, en l'anàlisi de la qual és possible identificar-hi diferents patrons d'actuació que, en darrera instància, reflecteixen diverses concepcions i maneres de dur el model participatiu a la pràctica. Acudint als exemples extrems, en alguns centres és l'equip directiu qui decideix l'horari que considera més convenient. Un cop decidit, tira endavant el procés per tal que sigui aprovat pel Consell Escolar i, per tant, procura obtenir el suport del professorat i dels pares:

Primer, l'equip directiu posa sobre la taula les prioritats i els criteris. Es posa d'acord l'equip directiu. Es constaten els beneficis per a les famílies i els mestres i, també, els inconvenients. Es busquen els arguments pedagògics per demostrar a les famílies la

bondat de la proposta i els laborals per convèncer-ne els mestres.

En d'altres casos, en canvi, l'equip directiu opta per plantejaments més oberts, amb la qual cosa dóna opció als mestres i als pares de fer propostes:

El procediment va ser el següent: l'equip directiu va proposar al claustre quatre horaris diferents i un seguit de criteris que cada mestre havia de prioritzar. Recollits els resultats de l'enquesta, es va debatre al claustre, es van establir els criteris prioritaris i es van triar dos horaris. Posteriorment, es va fer una reunió de pares i es van explicar els criteris i els horaris que recollien més bé aquests requisits. Es van recollir els suggeriments i es va explicar que el Consell Escolar triaria l'horari definitiu. Una vegada fet el Consell, es va informar tots els pares i mares de l'horari definitiu exposant les raons per les quals s'havia triat.

Va ser un procés lent i molt consensuat entre el claustre i també amb les famílies.

Quins criteris s'han tingut en compte?

Ultra l'horari que finalment s'adoptés, allò que veritablement inte-

ressa comprendre és el perquè, és a dir, els criteris que s'han tingut en compte en la decisió final. Han estat múltiples. El dilema rau a combinar-los o a establir prioritats. El criteri que hi ha prevalgut, d'una manera explícita o tàcita, ha estat el d'introduir-hi els canvis mínims, a fi d'afavorir-ne la continuïtat:

Nosaltres abans fèiem de nou a dos quarts d'una i de dos quarts de quatre a cinc de la tarda. Ara fem de nou a una i de dos quarts de quatre a dos quarts de sis. Seguim començant a dos quarts de quatre. No hi hem volgut fer gaires modificacions. Això no vol dir que més endavant canviem el marc horari, però, de moment, encara no.

Uns altres criteris que també han estat considerats tenen en compte:

- Aspectes logístics; fonamentalment, transport escolar, menjador i coordinació amb les activitats complementàries que realitzen els alumnes a la fi de la jornada escolar:

En algun centre, hi va haver dificultats per establir l'horari a nivell de municipi,

ja que les activitats extraescolars proposades per l'Ajuntament comencen a les cinc i, per tant, era millor sortir a dos quarts de cinc.

- Els ritmes d'atenció i rendiment de l'alumnat

Els alumnes d'infantil estan massa temps a l'escola: hi ha acollida una hora més al matí (de vuit a nou) i una hora més a la tarda (de cinc a sis) i gairebé sempre amb activitats programades.

- La satisfacció dels docents

Hi ha hagut criteris purament laborals. S'ha procurat una tarda lliure i un matí per als docents, els quals han pogut triar quan ha estat possible.

- La contribució a la millora del clima de centre

En quatre escoles, els patis es fan en franques diferents. Se sent més soroll a les aules que estan treballant, el pati no es pot utilitzar per a educació infantil i els professors d'educació infantil i d'ensenyament primari no coincideixen a l'hora del cafè. En una altra escola, s'ha fet que els patis coincideixin durant un quart d'hora i la valoració és positiva.

- Aspectes organitzatius

Es va tenir en compte:

- La possibilitat de mantenir les reunions diàries de tota la plantilla, per tal de poder seguir funcionant tal com havien proposat al pla estratègic.
- Continuar amb l'horari d'una hora i mitja a la tarda.
- La diferència d'horari entre infantil i primària en una sola franja.
- Deixar, al migdia, una franja de dues hores i mitja (alumnes) i d'una hora i mitja (mestres).

Resulta fonamental que els centres educatius s'hagin plantejat explícitament els criteris que han de regir la concreció del marc horari. Es tracta d'una decisió que afecta tothom: mestres, alumnes, famílies i societat, davant la qual és previsible que hi hagi interessos i visions divergents que caldrà analitzar i valorar per tal d'argumentar les raons que porten a prendre la decisió final. La clau no es troba en els arguments (atès que, al capdavall, tots són plenament legítims), sinó en la transparència i la maduresa institucional per adoptar-los i explicitar-los.

Com s'ha resolt el desfasament entre infantil i primària?

Una de les primeres qüestions que van haver de resoldre els centres en la posada en marxa de la sisena hora fou el desfasament horari entre infantil i primària. S'havia de decidir en quin moment del dia no hi hauria coincidència. Les opcions principals eren:

- Al matí (de dos quarts de nou a dos quarts de deu o de nou a deu).
- Al migdia.
- Començar mitja hora més tard al matí i acabar mitja hora abans al migdia.
- Acabar mitja hora abans al matí i a la tarda.

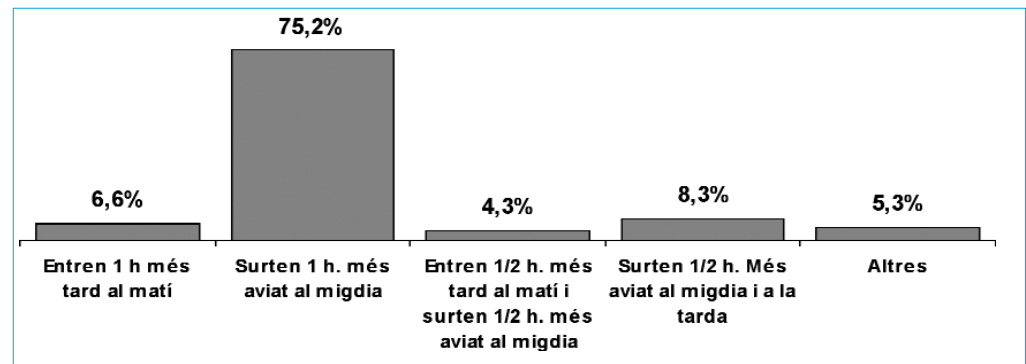
Els resultats obtinguts indiquen que, a tres de cada quatre centres (75,2%), al migdia, els alumnes d'infantil surten una hora abans que els de primària (quadre 2).

El desfasament horari entre l'educació infantil i l'educació primària ha estat un dels maldecaps principals en la posada en marxa de la sisena hora. Les qüestions que hi convergeixen són múltiples:

- Altera l'homogeneïtat del funcionament de l'escola:

La queixa més freqüent ha estat el desajustament entre infantil i primària i la complexitat de trobar hores de coordinació, claustre...

Quadre 2. Desfasament horari entre els alumnes d'infantil i primària

- Estableix una ruptura en la cultura d'igualitarisme imperant entre els mestres: A la nostra escola, les professores d'educació infantil ho veuen com un fet diferencial dins de l'escola comparant amb l'educació primària.
- Introdueix diferències en les condicions laborals dels mestres, pel que fa a la possibilitat de disposar d'una franja horària lliure o de més d'una: Hi ha hagut escoles que, per trobar-hi solucions, han concedit també una franja lliure als mestres d'educació infantil. S'ha dit que ells mateixos s'ho organitzessin i que presentessin l'horari i el comentessin amb el cap d'estudis.
- Dificulta la compactació de l'horari de les mestres d'infantil quan les hores de coordinació de tot el professorat se situen d'una a dues del migdia: El desfasament d'horari entre educació infantil i primària fa que els mestres d'educació infantil estiguin durant aquella franja horària a disposició del centre per fer-hi substitucions.
- Té repercussions en la cohesió de l'horari del professorat que fa classe a totes dues etapes. Es tracta d'una nova

variable que cal tenir en compte en l'elaboració de l'horari:

La diferència horària entre infantil i primària ha creat també problemes a l'hora d'elaborar els horaris. [...] Els mestres especialistes de música i d'educació física entren a parvulari a fer-hi classes; això ha provocat que l'horari de pati d'infantil i primària hagi de coincidir, amb la qual cosa es poden crear conflictes als patis entre alumnes grans i petits i això fa que es necessiti més vigilància.

- La compensació econòmica per a l'atenció als germans ha comportat problemes de gestió:

Pel que fa a la gestió del desfasament horari entre educació infantil i primària, el maldecap més gros per a l'equip directiu ha estat el tema dels monitors. Els pagaments, les contractacions s'han acabat adequant i adaptant a la realitat de cada centre, al marge o malgrat el que digués la normativa: contractacions des de l'AMPA, des de l'empresa de menjador, des de l'espai del barri...

- Ha estat difícil d'explicar, tant als usuaris (que havien d'anar a buscar el fill o la filla a l'escola en una hora di-

ferent de la que ho feien uns altres pares i mares), com als professionals:

Hi ha hagut dificultats perquè els professors i els pares entenguessin aquest desfasament (donar compte de) les possibles propostes i un cop arribat a uns acords, donar-los a conèixer i que tothom els entengués. No ha estat fàcil per a ningú.

Tot plegat, fa que el desfasament horari, en termes generals, no sigui una qüestió resolta.

On s'ha ubicat la sisena hora?

La ubicació de les «sisenes hores» a la graella horària depèn del que s'hi fa i del nombre de mestres que calen per dur-la a terme. Quan es fa amb el grup classe, a l'aula ordinària, no planteja cap requisit especial. Contràriament, si es planteja com una hora de treball en grups reduïts, implica algunes restriccions que cal tenir presents.

La majoria dels centres han optat per programar una sisena hora cada dia de la setmana; en alguns casos, això no obstant, s'ha optat per concentrar-les:

Dues escoles en fan alguna vegada més d'una al dia en algun nivell, ja que han ajuntat dues franges per fer alguna activitat en concret:

—Vam mirar de posar-ne una cada dia, però hem tingut problemes per tal que l'horari reflectís correctament el treball d'aquesta hora. Hi ha hagut algun curs que malgrat que tots dos grups treballin el mateix i facin les mateixes activitats, dins l'horari en un grup hi consta una activitat com a activitat de sisena hora i en l'altre grup paral·lel dins l'horari habitual de les cinc hores lectives. No ho hem sabut fer millor!

Alguns centres no l'han diferenciada a l'horari:

No s'ha marcat dins l'horari cap hora concreta diària de sisena hora (a nivell oficial, sí!). La sisena hora ha quedat integrada dins l'horari habitual dels alumnes i dels mestres. Ningú diu: «Ara toca sisena hora», sinó «Ara toca taller de teatre o racó de mates, o biblioteca...».

Entre els criteris que s'han tingut en compte en la ubicació de la sisena hora dins la graella horària, n'hi ha per a tots els gustos. En alguns casos, se situa a pri-

mera hora del matí (per compensar el desfasament horari); en d'altres, després del pati, a la franja on és més fàcil fer coincidir un nombre més elevat de professorat; en d'altres, a la darrera hora, tant del matí com de la tarda, entenent que els alumnes estan més cansats i disminueix l'atenció:

El cicle superior fa mitja hora de jocs de taula, escacs, dames... quan entra al matí. Quan s'acaba l'estona de joc, l'alumnat recull i comença el ritme normal de classes.

Es fa cada dia a la darrera franja horària del matí. Les activitats que es realitzen són més disteses per als alumnes. Encara que això ha fet que, en algun cas, el tutor no n'hagi pogut fer alguna sessió.

Hem ficat la sisena hora a les últimes hores de la tarda, perquè és quan els alumnes estan més cansats.

En termes generals, com més criteris s'estableixen, més dificultats hi ha per complir-los:

La decisió d'establir criteris per a la sisena hora ha comportat dificultats:

—No la pot fer sempre el tutor.

—No es pot col·locar sempre a la mateixa franja horària.

I més complexitat en l'elaboració de l'horari, la qual cosa ha portat (quan la sisena hora es fa amb el grup sencer) a concedir autonomia als tutors per ubicar-la on considerin més adequat:

Vam dir que cada nivell es posés la sisena hora dins els temps que li quedaven lliures i algun grup en va posar dues al mateix dia.

La dificultat de justificar l'existència d'una sisena hora diferenciada en l'horari, la manca de criteris clars per ubicar-la i la dificultat de diferenciar-la d'altres hores en les quals es duu a terme el treball en grups reduïts fan pensar que, d'una manera progressiva, es deixarà de parlar de sisena hora. La jornada escolar tindrà sis hores i no s'establiran diferències entre elles.

A tall de síntesi

Els resultats exposats més amunt posen de manifest que la polèmica social sobre els canvis en l'horari escolar encetada arran de la posada en marxa de la

sisena hora ha estat tan sols una cortina de fum. En termes generals, la major part dels alumnes continuen fent el mateix horari, afegint-hi una hora més al migdia (que a bona part dels centres ja es duia a terme amb activitats complementàries). Els canvis principals afecten els mestres: hores de coordinació, el temps de descans al migdia, les franges horàries lliu-

res..., i els directius: la sisena hora afegeix complexitat a l'organització del centre. Aquesta, però, és una altra qüestió.

HEM PARLAT DE:

- Organització i gestió de centres.
  - Processos organitzatius.
  - Planificació estratègica i operativa.
  - Organització de l'espai i del temps.
-

Joan Teixidó Saballs
Universitat de Girona
GROC (Grup de Recerca sobre
Organització de Centres)

joan.teixido@udg.edu